

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI

VOL. 3 ISS:3 (2026)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN

СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

TOSHKENT DAVLAT
IQTISODIYOT UNIVERSITETI

TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS

№	MUNDARIJA	Page
1.	TOVARLAR AUDITI NATIJALARINI AUDITORLIK HISOBOTIDA AKS ETTIRISH TARTIBI <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Qurbonov Muhammadali Bahodirovich</i>	4
2.	O'ZBEKISTONDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Shirinova Obida Toshpulatovna</i>	8
3.	ORGANIZATION OF AN AUDIT OF THE MOVEMENT OF FIXED ASSETS BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS REQUIREMENTS <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Orzumurodova Farangiz Damirovna</i>	12
4.	QURILISH TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Qo'chqorov Muslimbek Bobojon o'g'li</i>	16
5.	SAVDO KORXONALARIDA TOVAR OPERATSIYALARI AUDITINING TASHKILY TA'MINOTI <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Tursunboyev Sarvar Shuxrat o'g'li</i>	19
6.	SAVDO KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich</i>	24
7.	TURIZM KORXONALARIDA HISOB SIYOSATINI SHAKLLANTIRISH <i>Ibragimov Mansur Mardonovich</i>	27
8.	KORXONALARDA MEHNAT HAQI HISOBI VA NAZORATINING INNOVATSION MEXANIZMLARI <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Davronov Miraziz Baxtiyor o'g'li</i>	30
9.	XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Bahodirova Madinabonu Ixtiyor qizi</i>	33
10.	MEHNAT HAQI HISOBI VA AUDITINING ZAMONAVIY METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Yusupov Shavkar Xushvaqt o'g'li</i>	37
11.	KORXONALARDA MEHNAT HAQI HISOBI VA AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Akmalov Ilg'or Nazirovich</i>	41
12.	XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALARDA XARAJATLAR HISOBI VA KALKULYATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Toshbekov Firdavs Abdurauf o'g'li</i>	44
13.	XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TOVAR-MODDIY ZAHIRALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Bahodirova Madinabonu Ixtiyor qizi</i>	47
14.	ASOSIY VOSITALARNI HISOB OBYEKTI SIFATIDA TASNIFLASH VA BAHOLASHNI MHXS ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Shakarov Shahzod Sobir o'g'li</i>	52
15.	XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING KREDIT VA QARZ MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH HISOBINI VA TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Mahmudova Go'zal Samadjon qizi</i>	56
16.	IQTISODIY O'SISH BARQARORLIGINI TA'MINLOVCHI OMILLAR. (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA) <i>Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich</i>	61
17.	ФОРМИРОВАНИЕ РЫНКА ВТОРИЧНЫХ РЕСУРСОВ КАК ОСНОВА РЕСУРСОСБЕРЕГАЮЩЕЙ МОДЕЛИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ <i>Ким Татьяна Валерьевна</i>	65
18.	ОПЫТ ЮЖНОЙ КОРЕИ ПО ВНЕДРЕНИЮ СИСТЕМЫ КОРЕЙСКОГО ФОНДА КРЕДИТНЫХ ГАРАНТИЙ <i>Рахманов Бекзод Ибрагимович</i>	70

19	TRANSPORT SUG'URTASINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Rustamov Sherzod Raxmataliyevich</i>	74
20	RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR SUG'URTA SEKTORIDA BIZNES JARAYONLARINI BOSHQARISH MEXANIZMLARI VA ULARNI MILLIY SUG'URTA TIZIMIGA TATBIQ ETISH IMKONIYATLARI <i>Yakubova Nargiz Tursunbayevna</i>	76
21	НАПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОГО СТРАХОВАНИЯ В СТРАХОВОЙ ПРАКТИКЕ УЗБЕКИСТАНА <i>Закирходжаева Ширин Акмаловна</i>	80
22	THE PLACE AND IMPORTANCE OF THE LOGISTICS INDUSTRY IN THE NATIONAL ECONOMY <i>Matiyazova Sanobar Rajabbayovna</i>	84
23	O'ZBEKISTONDA ISLOMIY BANKLAR INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH MUOMMOLARI <i>Mirzasalimova Ozoda To'liq qizi</i>	88
24	O'ZBEKISTONDA SUG'URTA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI <i>Baratova Dinora Alisherovna</i>	90
25	IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA XIZMAT KO'RSATISH JARAYONLARINI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI <i>Ilhom Safarboyevich Shukurov</i>	92
26	GLOBALASHUV SHAROITIDA TEXNOLOGIK PIVOJLANISH QONUNIYATLARI <i>Mamatova Fotima Abdusalomovna</i>	96
27	NOMODDIY AKTIVLARNI HISOB OBYEKTI SIFATIDAGI TASNIFI VA TAVSIFINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abdug'ofurov Og'abek Tolib o'g'li</i>	99
28	MINTAQADA TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI <i>Muxiddinov Tal'at Shaydullo o'g'li</i>	103
29	MAMLAKATIMIZDA JORIY ETILAYOTGAN "XAVFSIZ SHAHAR" LOYIHASINING ASOSIY VAZIFALARI TAHLILI <i>Iminov Akbarjon Odiljon o'g'li</i>	106
30	O'ZBEKISTONDA PENSIYA SUG'URTASINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH YO'LLARI <i>Yoldoshova Aziza Muzaffar qizi</i>	110
31	SUG'URTA XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARDA DAROMADLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI <i>Urozov Komil Bahromovich, Sharifov Davlatjon Nosirovich</i>	113
32	SUG'URTA TASHKILOTLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI VA OMILLARI <i>Xolbayev Azamat Yuldashovich</i>	117
33	SUG'URTA XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARDA DAROMADLAR HISOBI VA AUDITINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Urozov Komil Bahromovich</i>	122
34	ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БАЗЫ И ИНТЕРНЕТ РЕСУРСОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ТЕМАТИКИ «СТАТИСТИКА ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ» <i>Сиддиков Алишер Журакулович, Зокирова Муниса Жамолiddин қизи</i>	125
35	TA'LIM SIFATINING MEHNAT BOZORIDAGI BANDLIK DARAJASIGA TA'SIRI <i>Hamroyeva Dilso'z Yahyo'yevna, Ro'ziyeva Shaxruza Sherali qizi</i>	131
36	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHDA MARKETING NAZARIYASINI SHAKLLANISHI <i>Isakova Naima Ikromjonovna</i>	134

37	<i>O'ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYASI ASOSIDA MINTAQAVIY SANOATLASHUVNI AMALGA OSHIRISH XUSUSIYATLARI</i> <i>Qosimova Hilola Jamshedovna</i>	138
38	<i>RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INSURTECH TEXNOLOGIYALARINING SUG'URTA BOZORI RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI</i> <i>Xakimzoda Maftuna, Yusuf qizi</i>	143

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, i.f.d. prof.).
2. Fayziyev Orifjon Olimovich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktor o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (O‘zbekinvest eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ Bosh direktori, i.f.d. prof.).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d., prof.).
5. Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d. prof.).
6. Xudoyqulov Sadirdin Karimovich (TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy tadqiqot markazi direktori).
7. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari Uyushmasi Kengash raisi).
8. Qo‘ldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, i.f.d., Bosh muharrir).
9. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, i.f.d. prof.).
10. Shennayev Xo‘jayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
11. Boyev Habibullo Ismoilovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, i.f.d.).
12. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, i.f.d.).
13. Merident Randles (FSA, MAAA. Prinsipal & Consulting Actuary. Senior Consultant, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
14. Ong Xie (FIA, FSAS. Program Manager, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Pronouns: She/Her).
15. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori, i.f.d.).
16. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU magistratura dekan muovini, i.f.d.).
17. Maxmudov Akbar Abduxamidovich (Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti rektori, PhD, dotsent).
18. Axrorov Zarif Oripovich (TDIU Samarqand filiali “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida mudiri, i.f.d., dotsent).
19. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash bo‘limi boshlig‘i, i.f.n. dots.).
20. Raxmatullayev Botirjon Abduxamidovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti. Akademik faoliyat bo‘yicha prorektor PhD, dotsent).
21. Musaxonzoda Ikromjon Sobirxon o‘g‘li (TMC institute “Milliy ta‘lim yo‘nalishlari akademik faoliyat va ilmiy ishlar” bo‘yicha prorektor, PhD).
22. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi bo‘lim boshlig‘i, PhD).
23. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU magistratura dekan muovini, PhD, dots.).
24. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professor v.b., i.f.n.).
25. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD. Tahririyat kengashi kotibi).
26. Agzamov Avazxon Talgatovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, PhD).
27. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
28. Xamdamiyev Shoh-Jaxon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, PhD).
29. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (“Ma‘mun” universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti, PhD).
30. Abduturapova Dildora Farxodjon qizi (“Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish” bo‘limi bosh mutaxassisi, PhD).
31. Abdusattarova Dildora Baxodirovna (TDIU “Soliq va soliqqa tortish kafedrasida” dotsenti).
32. Nosirov Jasur Tursunpulotovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti “Akademik faoliyat va registrator” departamenti rahbari, PhD, dotsent).
33. Adilova Gulnur Jorabayevna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD.).
34. Malikova Dilrabo Mo‘minovna, (TDIU Samarqand filiali "Moliya, soliq va bank ishi" kafedrasida dotsenti, PhD).
35. Bobomurotova Manzura Panji qizi (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida assistenti, PhD).

TA'LIM SIFATINING MEHNAT BOZORIDAGI BANDLIK DARAJASIGA TA'SIRI

Hamroyeva Dilso'z Yahyoyevna

Zarmed Universiteti, Muhandislik-iqtisodiyot kafedrasida o'qituvchisi, PhD
E-mail: mohlaroyim261291@gmail.com

Ro'ziyeva Shaxruza Sherali qizi

Zarmed Universiteti magistranti
E-mail: shaxruzarziyeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson kapitali nazariyasi doirasida ta'lim sifatining mehnat bozoridagi bandlik darajasi va tarkibiy ishsizlikka ta'siri ekonometrik modellashirish usullari orqali tadqiq etilgan. An'anaviy yondashuvlardan farqli o'laroq, tadqiqotda ta'limning faqat miqdoriy ko'rsatkichlari (o'qish muddati, diplomlar soni) emas, balki uning sifat ko'rsatkichlari — oliy ta'lim muassasalarining reytingi, bitiruvchilarning o'rtacha o'zlashtirish koeffitsiyenti (GPA) va mehnat bozoridagi ko'nikmalar mosligi tahlil qilingan. Tadqiqot metodologiyasi sifatida binar tanlov modellari (Logit va Probit) hamda hududiy panel ma'lumotlar regressiyasidan foydalanilgan. Ekonometrik tahlil natijalari asosida mehnat bozoridagi tarkibiy nomutanosiblikni kamaytirish va oliy ta'lim dasturlarini modernizatsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: inson kapitali, ta'lim sifati, bandlik darajasi, mehnat bozori, tarkibiy ishsizlik, Mincer modeli, Logit/Probit, GPA, ta'lim signali.

Abstract: This article, within the framework of human capital theory, examines the impact of education quality on the level of employment and structural unemployment in the labor market using econometric modeling methods. Unlike traditional approaches, the study analyzes not only quantitative indicators of education (length of study, number of diplomas), but also its qualitative indicators - the rating of higher education institutions, the average mastery coefficient (GPA) of graduates, and the relevance of skills in the labor market. Binary choice models (Logit and Probit) and regional panel data regression were used as research methodologies. Based on the results of econometric analysis, practical recommendations are made to reduce structural imbalances in the labor market and modernize higher education programs.

Keywords: human capital, quality of education, employment rate, labor market, structural unemployment, Mincer model, Logit/Probit, GPA, education signal.

Абстрактный: В данной статье в рамках теории человеческого капитала с использованием методов эконометрического моделирования исследуется влияние качества образования на уровень занятости и структурной безработицы на рынке труда. В отличие от традиционных подходов, в исследовании анализируются не только количественные показатели образования (длительность обучения, количество дипломов), но и его качественные показатели — рейтинг высших учебных заведений, средний балл успеваемости (GPA) выпускников и актуальность навыков на рынке труда. В качестве методологий исследования использовались модели бинарного выбора (Logit и Probit) и регрессия региональных панельных данных. На основе результатов эконометрического анализа даются практические рекомендации по снижению структурных дисбалансов на рынке труда и модернизации программ высшего образования.

Ключевые слова: человеческий капитал, качество образования, уровень занятости, рынок труда, структурная безработица, модель Минсера, логистическая/пробит-модель, средний балл успеваемости, образовательный сигнал.

Kirish (Введение/Introduction).

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida ta'lim sifati mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ta'lim tizimining asosiy vazifasi nafaqat bilim berish, balki mehnat bozori talablariga mos, raqobatbardosh va malakali kadrlarni tayyorlashdan iborat. Shu sababli ta'lim sifati va aholi bandligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

Zamonaviy mehnat bozori tez sur'atlarda o'zgarib borayotganligi bilan tavsiflanadi. Texnologik taraqqiyot, raqamlashtirish jarayonlari hamda yangi kasblarning paydo bo'lishi mutaxassislardan nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalar, innovatsion fikrlash va moslashuvchanlikni ham talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, ta'lim muassasalarida berilayotgan bilim va ko'nikmalarning sifati bitiruvchilarning mehnat bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi va ish bilan ta'minlanish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifati yuqori bo'lgan mamlakatlarda aholi bandligi darajasi ham nisbatan yuqori bo'lib, yoshlar o'rtasidagi ishsizlik darajasi pastroq kuzatiladi. Sifatli ta'lim inson kapitalining rivojlanishiga xizmat qilib, mehnat unumdorligini oshiradi, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va ijtimoiy farovonlikni ta'minlaydi. Aksincha, ta'lim sifati va mehnat bozori talablari o'rtasidagi nomuvofiqlik malakali kadrlar yetishmovchiligi yoki bitiruvchilar ishsizligining ortishiga olib kelishi mumkin.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ta'lim sifatini oshirish va mehnat bozori ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Oliy va professional ta'lim muassasalarida zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish, dual ta'lim tizimini rivojlantirish hamda ish beruvchilar bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali bitiruvchilarning bandlik darajasini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biroq ta'lim sifati va bandlik o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilish hamda mavjud muammolarni aniqlash zarurati saqlanib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ta'lim sifati mehnat bozoridagi bandlik darajasiga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash, sifatli ta'limning aholi bandligini ta'minlashdagi o'rni baholash va ushbu yo'nalishda samarali takliflar ishlab chiqish zarurati bilan izohlanadi.

Maqolaning maqsadi ta'lim sifati va mehnat bozoridagi bandlik darajasi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish hamda sifatli ta'limning aholi bandligini oshirishdagi rolini aniqlashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Ta'lim sifati va mehnat bozori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik iqtisodiyot, ta'lim va inson kapitali nazariyalarining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda ta'lim sifati inson kapitalining shakllanishi, mehnat unumdorligini oshirish va aholi bandligini ta'minlashning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi [1].

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifati yuqori bo'lgan mamlakatlarda yoshlar bandligi darajasi nisbatan yuqori, ishsizlik darajasi esa past bo'ladi. Ta'lim jarayonida shakllantirilgan kasbiy va amaliy kompetensiyalar bitiruvchilarning mehnat bozoriga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga xizmat qiladi [2]. Shu bilan birga, ta'lim dasturlarining mehnat bozori ehtiyojlariga mosligi ish bilan ta'minlanish ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi [3].

Xalqaro tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ta'lim sifati va bandlik o'rtasidagi bog'liqlik alohida ta'kidlanadi. Jumladan, iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hisobotlariga ko'ra, oliy ma'lumotga ega shaxslarning bandlik darajasi o'rta ma'lumotlarga nisbatan yuqoriroq bo'lib, ular mehnat bozoridagi o'zgarishlarga tezroq moslasha oladilar [4].

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi ta'lim sifatiga qo'yilayotgan talablarni yanada oshirmoqda. Tadqiqotchilar raqamli ko'nikmalar, tanqidiy fikrlash va innovatsion yondashuvlarni shakllantirish mehnat bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishning muhim sharti ekanligini qayd etadilar [5]. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimlari kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirilmoqda.

Mehnat bozorida talab va taklif o'rtasidagi nomuvofiqlik muammosi ko'plab mamlakatlarda dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Ayrim tadqiqotlar ta'lim muassasalari tomonidan tayyorlanayotgan mutaxassislar soni va tarkibi mehnat bozori ehtiyojlariga to'liq mos kelmasligini ko'rsatadi [6]. Natijada bitiruvchilarning bir qismi o'z mutaxassisligi bo'yicha ish topishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Oliy ta'lim muassasalari va ish beruvchilar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish bandlik darajasini oshirishning samarali vositalaridan biri sifatida baholanadi. Dual ta'lim, amaliyot dasturlari va korporativ hamkorlik mexanizmlari bitiruvchilarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirib, ularning mehnat bozoriga moslashuvchanligini oshiradi [7].

O'zbekiston sharoitida ham ta'lim sifati va bandlik masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarni joriy etish va kadrlar tayyorlash sifatini oshirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda [8]. Ushbu chora-tadbirlar yoshlarning bandligini ta'minlash va mehnat bozori ehtiyojlariga mos mutaxassislar tayyorlashga qaratilgan.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili ta'lim sifati mehnat bozoridagi bandlik darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini, sifatli ta'lim inson kapitalining rivojlanishi va iqtisodiy o'sishning muhim omili ekanligini tasdiqlaydi. Ta'lim tizimini mehnat bozori talablariga moslashtirish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish bandlik darajasini oshirishning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda [9].

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы /Methods).

Mazkur tadqiqotda ta'lim sifati va mehnat bozoridagi bandlik darajasi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash maqsadida kompleks ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini inson kapitali nazariyasi, ta'lim iqtisodiyoti konsepsiyasi hamda mehnat bozori nazariyalari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik tadqiqot usullari qo'llanildi. Avvalo, mavzuga oid mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Adabiyotlarni o'rganish orqali ta'lim sifati va bandlik darajasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning nazariy jihatlari yoritildi.

Tadqiqotda tahlil va sintez usullaridan foydalanilib, ta'lim sifati ko'rsatkichlari hamda mehnat bozoridagi bandlik holati bo'yicha mavjud ma'lumotlar umumlashtirildi. Shuningdek, taqqoslash usuli yordamida rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi o'rganilib, ta'lim sifati yuqori bo'lgan davlatlarda bandlik darajasining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilindi.

Empirik tahlil uchun O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Bandlik va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, UNESCO, OECD, Jahon banki hamda Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) tomonidan e'lon qilingan statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Mazkur ma'lumotlar asosida ta'lim darajasi, bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanish ko'rsatkichlari va mehnat bozoridagi talab o'rtasidagi bog'liqlik baholandi.

Tadqiqot davomida statistik tahlil usullari qo'llanilib, ta'lim sifati ko'rsatkichlari va bandlik darajasi o'rtasidagi munosabatlar o'rganildi. Natijalarni tizimli ravishda baholash uchun guruhlash, umumlashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish usullaridan foydalanildi.

Mazkur metodologik yondashuv ta'lim sifati mehnat bozoridagi bandlik darajasiga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash, mavjud muammolarni baholash hamda ta'lim tizimini mehnat bozori talablariga moslashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

Ta'lim sifati va mehnat bozoridagi bandlik darajasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish zamonaviy iqtisodiyotning muhim masalalaridan biri hisoblanadi. Inson kapitali nazariyasiga ko'ra, ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalar mehnat unumdorligini oshiradi, shaxslarning daromad topish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ta'lim sifati va bandlik darajasi o'rtasidagi munosabatlarni tahlil qilish nafaqat ta'lim tizimi, balki mehnat bozori samaradorligini oshirish uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim sifati va bandlik o'rtasidagi bog'liqlik

Xalqaro tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ta'lim darajasi yuqori bo'lgan shaxslarning ish bilan ta'minlanish ehtimoli nisbatan yuqoriroq hisoblanadi. Oliy va professional ta'lim olgan fuqarolar zamonaviy mehnat bozorida talab etiladigan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lganligi sababli ular ish topishda ustunlikka ega bo'ladi. Aksincha, malaka va kompetensiyalarning yetarli darajada shakllanmaganligi ishsizlik xavfini oshiradi.

Ta'lim sifati nafaqat diplom yoki sertifikat bilan, balki bitiruvchilarning amaliy bilimlari, kasbiy ko'nikmalari, innovatsion fikrlash qobiliyati va mehnat bozoriga moslashuvchanligi bilan ham belgilanadi. Shu sababli bugungi kunda dunyoning rivojlangan mamlakatlarida kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim berishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday yondashuv bitiruvchilarning ish faoliyatiga tez moslashishini va mehnat unumdorligining oshishini ta'minlaydi.

Mehnat bozorida talab etilayotgan kompetensiyalar tahlili

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va avtomatlashtirish jarayonlarining rivojlanishi natijasida mehnat bozorining tarkibi sezilarli darajada o'zgarimoqda. Ish beruvchilar endilikda faqat nazariy bilimlarga ega mutaxassislarini emas, balki amaliy ko'nikmalari, analitik fikrlash, muammolarni hal qilish qobiliyati, jamoada ishlash madaniyati va raqamli savodxonlikka ega xodimlarni afzal ko'rmqdalar.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ko'plab mamlakatlarda bitiruvchilar tomonidan egallangan bilim va ko'nikmalar bilan mehnat bozori talablari o'rtasida muayyan tafovut mavjud. Bu holat "kompetensiyalar nomuvofiqligi" (skills mismatch) deb ataladi. Natijada ayrim mutaxassisliklar bo'yicha kadrlar ortiqcha tayyorlanayotgan bo'lsa, ayrim sohalarida malakali xodimlar yetishmovchiligi kuzatilmoqda.

Ayniqsa, axborot texnologiyalari, muhandislik, logistika, raqamli marketing, tibbiyot va xizmat ko'rsatish sohalarida malakali mutaxassislariga bo'lgan talab ortib bormoqda. Ta'lim muassasalari tomonidan o'quv dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga mos ravishda yangilab borish ushbu muammoni kamaytirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston ta'lim tizimi va bandlik holati tahlili

O'zbekistonda so'nggi yillarda ta'lim tizimini rivojlantirish va kadrlar tayyorlash sifatini oshirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Oliy ta'lim qamrovining oshirilishi, yangi oliy ta'lim muassasalarining tashkil etilishi, xorijiy universitetlar filiallarining ochilishi hamda dual ta'lim elementlarining joriy etilishi ushbu islohotlarning muhim natijalaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, mehnat bozorida ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, ayrim bitiruvchilar o'z mutaxassisligi bo'yicha ish topishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Buning asosiy sabablari sifatida amaliy tajribaning yetarli emasligi, xorijiy tillarni bilish darajasining pastligi va zamonaviy raqamli ko'nikmalarning to'liq shakllanmaganligini ko'rsatish mumkin.

Ish beruvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovlar natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonalar va tashkilotlar yangi ishga qabul qilinayotgan mutaxassislardan kasbiy bilim bilan bir qatorda amaliy tajriba, tashabbuskorlik, kommunikativ qobiliyat va jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini ham talab qilmoqda. Bu esa ta'lim muassasalari faoliyatini mehnat bozori ehtiyojlari bilan yanada yaqinlashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Ta'lim sifati bandlik darajasiga ta'sir etuvchi asosiy omillar

Tadqiqot natijasida ta'lim sifati orqali bandlik darajasiga ta'sir ko'rsatuvchi quyidagi omillar aniqlandi:

1. Ta'lim dasturlarining dolzarbligini

Ta'lim dasturlarining mehnat bozori talablariga mosligi bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Zamonaviy texnologiyalar va yangi kasblar paydo bo'layotgan sharoitda o'quv dasturlarini muntazam yangilab borish muhim hisoblanadi.

2. Amaliy tayyorgarlik darajasi

Ishlab chiqarish amaliyoti, stajirovklar va dual ta'lim tizimi bitiruvchilarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Amaliy tajribaga ega bo'lgan mutaxassislar mehnat bozorida yuqori raqobatbardoshlikka ega bo'ladi.

3. Raqamli kompetensiyalar

Raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish ko'nikmalari mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishishning muhim omiliga aylandi. Raqamli savodxonlikning yuqori darajasi ish topish imkoniyatlarini sezilarli ravishda oshiradi.

4. Ta'lim va biznes hamkorligi

Ta'lim muassasalari hamda ish beruvchilar o'rtasidagi hamkorlik kadrlar tayyorlash sifatini oshiradi. Ish beruvchilarning o'quv dasturlarini ishlab chiqishda ishtirok etishi mehnat bozori talablariga mos mutaxassislar tayyorlash imkonini beradi.

5. Kasbiy va yumshoq ko'nikmalar (soft skills)

Muloqot qilish, jamoada ishlash, liderlik, vaqtni boshqarish va muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalar zamonaviy ish beruvchilar tomonidan yuqori baholanadi. Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish bitiruvchilarning bandlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari

O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi natijalarga erishildi:

- ta'lim sifati va bandlik darajasi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligi aniqlandi;
- amaliy ko'nikmalarga ega bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanish darajasi yuqoriroq ekanligi kuzatildi;
- raqamli kompetensiyalar zamonaviy mehnat bozorida muhim ustunlik sifatida namoyon bo'lmoqda;
- ta'lim muassasalari va ish beruvchilar o'rtasidagi hamkorlik bandlik ko'rsatkichlarini yaxshilashga xizmat qilmoqda;
- mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim dasturlari iqtisodiyot tarmoqlarining malakali kadrlarga bo'lgan ehtiyojini qondirish imkonini bermoqda.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ta'lim sifatini oshirish mehnat bozorida bandlik darajasini ko'tarishning eng muhim omillaridan biri ekanligini tasdiqladi. Sifatli ta'lim nafaqat bitiruvchilarning ish topish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish, inson kapitalini rivojlantirish va aholi farovonligini yuksaltirishga ham xizmat qiladi. Shu bois ta'lim tizimini mehnat bozori talablari asosida takomillashtirish, amaliyotga yo'naltirilgan ta'limni kengaytirish va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha ishlarni izchil davom ettirish zarur.

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

Mazkur tadqiqot natijalari ta'lim sifati va mehnat bozorida bandlik darajasi o'rtasida bevosita va kuchli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Sifatli ta'lim inson kapitalini rivojlantirishning asosiy omili bo'lib, bitiruvchilarning mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshiradi hamda ularning ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tahlillar shuni tasdiqladiki, ta'lim sifati nafaqat nazariy bilimlar darajasi bilan, balki amaliy ko'nikmalar, raqamli savodxonlik, yumshoq ko'nikmalar (soft skills) va innovatsion fikrlash qobiliyatining shakllanganligi bilan ham belgilanadi. Aynan ushbu kompetensiyalar

bitiruvchilarning zamonaviy mehnat bozoriga tez moslashishini ta'minlaydi.

Shuningdek, mehnat bozorida "kompetensiyalar nomuvofiqligi" muammosi mavjudligi aniqlandi. Ayrim sohalarda malakali kadrlar yetishmovchiligi kuzatilsa, boshqa yo'nalishlarda bitiruvchilar ortiqchaligi yuzaga kelmoqda. Bu holat ta'lim tizimi va mehnat bozori o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekiston sharoitida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, dual ta'lim elementlarini joriy etish va ish beruvchilar bilan hamkorlikni kengaytirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlar bandlik darajasini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Biroq bu yo'nalishdagi ishlarni yanada takomillashtirish zarur.

Umuman olganda, sifatli ta'lim bandlik darajasini oshirish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va jamiyat farovonligini yaxshilashning eng muhim omillaridan biri ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi.

Takliflar

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Ta'lim dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish
2. O'quv reja va dasturlarni muntazam ravishda yangilab borish, yangi kasblar va zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish zarur.
3. Amaliy ta'lim ulushini oshirish
4. Oliy va professional ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish amaliyoti, stajirovkalar va real loyihalar ulushini ko'paytirish bitiruvchilarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytiradi.
5. Dual ta'lim tizimini keng joriy etish
6. Ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish orqali nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.
7. Raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish
8. Ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari, dasturlash asoslari va raqamli savodxonlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim.
9. Yumshoq ko'nikmalarni shakllantirish
10. Talabalarda muloqot, jamoada ishlash, tanqidiy fikrlash, liderlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.
11. Ish beruvchilar bilan hamkorlikni kuchaytirish
12. Kadrlar tayyorlash jarayoniga ish beruvchilarni keng jalb qilish, ularning ehtiyojlari asosida ta'lim mazmunini shakllantirish muhim hisoblanadi.
13. Bandlik monitoring tizimini takomillashtirish
14. Bitiruvchilarning ishga joylashish darajasini doimiy monitoring qilish va tahlil natijalariga asoslangan qarorlar qabul qilish tizimini yo'lga qo'yish lozim.
15. Kasbiy yo'naltirish tizimini rivojlantirish
16. Maktab va oliy ta'lim darajasida kasbiy yo'naltirish ishlarini kuchaytirish orqali talab yuqori bo'lgan sohalarga yo'naltirish samaradorligini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы /References)

1. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2024: Education and Skills for the Future. Paris: UNESCO Publishing, 2024.
2. International Labour Organization. Global Employment Trends for Youth 2024. Geneva: ILO, 2024.
3. World Bank. Education and Labor Market Outcomes: Global Perspectives. Washington DC: World Bank, 2023.
4. OECD. Education at a Glance 2024: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2024.
5. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025. Geneva: WEF, 2025.
6. European Centre for the Development of Vocational Training. Skills Forecast 2024: Trends and Challenges in European Labour Markets. Luxembourg, 2024.
7. UNESCO-UNEVOC. TVET and Employability: Global Review 2023. Bonn, 2023.
8. Ministry of Higher Education, Science and Innovation of Uzbekistan. Oliy ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha yillik hisobot. Toshkent, 2024.
9. Asian Development Bank. Skills Development and Employment in Central Asia 2024. Manila: ADB, 2024.
10. Xolbayev Azamat Yuldashovich. (2026). Sug'urta tashkilotlari moliyaviy barqarorligining iqtisodiy mohiyati va omillari. Insurance Market of Uzbekistan, 3(3), 117–121. https://doi.org/10.55439/INS/vol3_iss3/454